

جایگاه پارچه‌های دستبافت در طراحی لباس مشاغل (مطالعه موردی: هنر شعربافی)

ربابه غزالی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۵/۰۷

تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۰۸/۱۱

چکیده

پارچه‌های دستبافت ایرانی با وجود سابقه‌ی دیرینه سیر تحول و تکمیل و اوج این هنر در دوره صفوی که روزگاری باعث رونق اقتصادی بازار پارچه‌بافان ایرانی بوده است، متأسفانه روبه فراموشی می‌رود. واردات بی‌رویه انواع پارچه‌های خارجی و تغییر روند مد به صورت غیربومی، تأثیرات زیادی را بر روی تولید پارچه‌های دستبافت و اشتغال‌زایی هنرمندان این هنر - صنعت داشته است. هدف این پژوهش، طراحی لباس مشاغل بر اساس دست‌بافته‌ی سنتی ایران جهت شناسایی و ترویج هرچه بیشتر محصولات دستبافت در صنایع دستی و ارائه نظم در مدیریت سازمان مربوطه بوده است. روش تحقیق، از جهت هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش توصیفی و تحلیلی است. شیوه گردآوری اطلاعات اسنادی و میدانی است. اهمیت موضوع در این مقاله، رشد و توسعه دستبافت‌های صنایع دستی ایران در جامعه و اشاعه لباس و پوششی است که با هنجارها و ارزش‌های حاکم بر جوامع گره‌خورده باشد. این محصولات هم فرهنگ، تاریخ، جغرافیا، آداب و رسوم یک ملت را دربردارند و هم راهبردی در جهت اشتغال‌زایی‌اند که در آن، این هنر - صنعت از مقوله‌ای انتزاعی و صرفاً هنری به مقوله‌ای کاربردی و ثروت‌ساز تبدیل می‌گردد.

تحقیق حاضر با رویکرد رونق محصولات دستبافت، بر اساس طبقه‌بندی موقعیت‌های زمانی - مکانی طراحی لباس، به لباس مشاغل با کارکردی اجتماعی پرداخته است. لباسی که توسط اعضای یک‌نهاد استفاده می‌شود. مشابه بوده و باعث بازشناسی آسان‌تر اعضای نهاد توسط خود آنان یا توسط دیگران می‌شود. بر اساس اولویت، طراحی پوشش کارکنان در بخش سازمان‌های میراث فرهنگی نظرسنجی صورت گرفت. در نتایج حاصل از آن اکثر کارمندان واکنش ارباب‌رجوع را در مواجهه با طرح جدید لباس کارکنان توأم با احترام و احساس وجود نظم در سازمان مربوطه توصیف کردند.

واژگان کلیدی: دستبافته سنتی، طراحی لباس مشاغل، لباس سازمانی، هویت ایرانی، اشتغال‌زایی.

مقوله پوشش و لباس منحصر به انسان بوده؛ لذا از جمله مسائلی است که بشر همواره در زندگی خود با آن در ارتباط بوده است و به‌عنوان یک نیاز ضروری و جزء جدایی‌ناپذیر حیات انسانی، به آن نگریسته می‌شود. لباس در زندگی روزمره انسان‌ها نیز کارکردهای متنوعی داشته است. در جوامع بشری، پوشیدن لباس آراسته و پرهیز از هر نوع آشفتگی و پریشانی، نشانه‌ای از وجود نظام فکری و ذوق سلیم است.

میراث مادی یعنی هر آنچه به‌صورت اشیای مادی از گذشتگان باقی‌مانده و بسیاربرفرهنگ جامعه تأثیرگذار است. یکی از نمودهای این میراث مادی، پوشاک و لباس است. به گواهی اسناد و مدارک به‌دست‌آمده از یافته‌های باستان‌شناسی، مردم ایران در دوره‌های کهن به نوع پوشاک و آرایش خود، اهمیت فراوان می‌دادند. لباس فرم مناسب برای راحتی کاربرد، رعایت نظم، مسائل بهداشتی و بهداشت کار و یا الزامات قانونی با شمار بالا طراحی، تولید و استفاده می‌شود. موضوع لباس محیط کار و فعالیت، یکی از مقوله‌های مهم فرهنگ‌سازمانی است، چراکه نوع پوشیدگی و رنگ لباس بر محیط کار و ارتباط سازمانی اثرات مطلوبی می‌گذارد.

جامعه‌ی ایران در دنیای جدید در حال توسعه سریع در عرصه‌های علمی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است. توسعه طبعاً نیازهای متنوع و فراوانی را نیز به همراه خواهد داشت. نیازهای مربوط به پارچه و لباس از جمله نیازهایی است که به میزان نیاز نفوس ایرانی گسترده است و اگر این نیازها در فضاهای دانشگاهی طراحی و برنامه‌ریزی نشود، جامعه در آینده جامعه‌ای صرفاً مصرف‌گرا و وابسته خواهد بود. برای اینکه عملکرد اجتماعی و فرهنگی پوشاک در هویت بخشی به اعضای جامعه را دریابیم و بکار ببندیم، لازم است الگوهای فاخر پوشش را بر اساس رشد و توسعه جامعه با نگاه به ارزش‌های فرهنگی و جغرافیای بومی هر منطقه برای نسل‌های آینده تبیین نماییم.

بی‌شک یکی از قدیمی‌ترین رشته‌های فعالیت هنری بشر را صنایع دستی تشکیل می‌دهد. به‌موجب برخی از اسناد و مدارک تاریخی پیدایش آن به عصر حجر می‌رسد و علاوه بر آن شواهدی در دست است که معرف آن است که صنایع دستی روستایی در مراحل مختلف اقتصاد (شبانی، دامداری و کشاورزی و سنتی) تأمین‌کننده بسیاری از احتیاجات بشر بوده و بخصوص تحت شرایط اقتصاد بسته، بهترین راه تأمین نیازمندی بوده است. در سالیان گذشته صنایع دستی به‌عنوان یکی از زمینه‌های مؤثر فعالیت فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی در جوامع مختلف، عاملی تأثیرگذار در توسعه همه‌جانبه‌ی کشورهای در حال رشد

شناخته‌شده است. صنایع دستی نماد هویت فرهنگی و مهر اصالت در دوران جهانی‌سازی به شمار می‌رود؛ زیرا هم مقوله فرهنگ، تاریخ، جغرافیا، آداب و رسوم یک ملت را در بردارد و هم می‌تواند نوعی اشتغال‌زایی باشد که در آن لوازم کاربردی و تزئینی تنها با استفاده از دست یا ماشین‌آلات ساده ساخته می‌شود. برگزاری اجلاس‌ها و تهیه و اجرای طرح‌های مختلف، گویای اهمیت این موضوع است. از سوی دیگر، با رقابت شدید کالاهای وارداتی و صادراتی در بازار جهانی در تولید محصولات هر کشور، استفاده از محصولات صنایع دستی در کالاهای کاربردی می‌تواند جان تازه‌ای به تولید، احیاء و ارتقای تولیدات صنایع دستی ببخشد.

بنابراین می‌توان مطالب ذیل را از عوامل رکود صنایع دستی برشمرد:

آیا تکراری شدن طرح‌های رایج در صنایع دستی عامل رکود است؟

تأثیرپذیری طرح‌ها از پدیده‌های نامأنوس و بیگانه چقدر می‌تواند باعث افت ارزشی محصولات شود؟

آیا گران بودن محصولات (قیمت بالا و غیرواقعی بودن هزینه) باعث استقبال کمتر مردم به کالای صنایع دستی است؟

آیا پایین بودن کیفیت محصول در مقابل تحولات مدرنیته در بازار رقابت کالاهای مدرن سبب بی‌رغبتی مردم و جوانان شده است؟ به‌طور مثال: کفش گیوه چنانچه بر روی خاک پوشیده شود مناسب است، اما بر روی آسفالت به علت قانون سوم نیوتون قانون نیروی عمل و عکس‌العمل برای کمر مضر است؛ بنابراین عدم فرآوری دوباره محصولات گیوه مطابق با فناوری روز باعث تضعیف این نوع از صنعت دستی شده است.

استفاده از پارچه ترمه در هوای گرم مناسب نیست. پارچه شعربافی استحکام مناسب را در دوره معاصر (عصر سرعت) ندارد. کارشناسان دانشگاهی (طراحان) در طراحی محصولات کاربردی تا چه میزان می‌توانند موانع مطرح‌شده را حل نمایند؟

طراحی لباس مشاغل بر اساس نساجی سنتی (داخلی) تا چه میزان در رشد توسعه چرخه اقتصاد، اشتغال‌زایی و شناسایی محصول صنایع دستی مؤثر است؟

حال با طرح نظریه و سؤالات تحقیق به بررسی و ارتباط طراحی لباس مشاغل با دستبافت صنایع دستی پرداخته می‌شود.

عنوان طرح‌های انجام‌شده در سازمان‌های دولتی بر اساس دست‌بافت‌های سنتی ایران

۱. عنوان طرح: طرح ملی مطالعاتی عملیاتی طراحی

لباس بانوان شاغل در حوزه معاونت هنرهای سنتی و صنایع دستی سازمان میراث فرهنگی، با الهام از دست‌بافت‌های سنتی کارفرما: معاونت هنرهای سنتی و صنایع دستی ۱۳۸۸

پارچه دستبافی ترمه که قدمت طولانی از دوره شکوفایی عصر صفوی دارد. متأسفانه پیش از ارائه این طرح به‌صورت شمار بالا به کار نمی‌رفت و به‌صورت لباس سفارشی جایگاه بیشتری داشت؛ اما با استفاده مناسب از این دستبافته در لباس بانوان سازمان صنایع دستی و تولید و شمار بالای محصول گویا هر لباس کارمندی در سازمان مربوطه خود جایگاه معرفی و کاربری جدید پارچه دستبافی را در مواجهه با ارباب‌رجوع ارائه می‌کند و خود معرف اصالت وجود خویش به‌طور غیرمستقیم است. این موارد، همه در نظرسنجی‌های پس از اجرای طرح به اثبات رسید.

۲. عنوان طرح: پروژه ملی پوشش کارکنان استانداری بانوان شاغل بر اساس رودوزی سنتی ایران و دستبافت سنتی هدف: برقراری تعامل میان مراکز علمی دانشگاهی با استانداری جهت ارائه الگوهای فاخر پوشش در کانون توجه و تأثیرگذار بر جامعه. کارفرما: اداره کل امور بانوان و خانواده استانداری تهران ۱۳۹۰

در طرح پژوهشی استانداری تهران موضوع رودوزی‌های سنتی، هدف پژوهش قرار گرفت. ابریشم‌دوزی بر اساس تاروپود پارچه و پس از ارائه طرح باعث شناسایی بیشتر این فرآورده صنایع دستی ایرانی در سازمان مربوطه و در سطح ادارات استان تهران شد. با اجرای این طرح، جان تازه‌ای به تولید، احیاء و ارتقای تولیدات این محصول بخشیده شد و بار دیگر با این امر روبرو شدیم که طرح‌های پژوهشی کاربردی می‌تواند بسیار بیشتر از همایش و اجلاس اثرگذار باشد.

نساجی و صنعت پوشاک در ایران

تاریخ نساجی در ایران به آغاز عصر نوسنگی می‌رسد. به گواهی اسناد و مدارک به‌دست‌آمده از یافته‌های باستان‌شناسی، سرزمین کهن پارس با پیشینه چندین هزارساله خود یکی از مهمترین خاستگاه‌های تمدن بشری را شکل می‌دهد. پس از اختراع آتش در دوران عصر حجر و به دنبال آن به کمک کشاورزی انسان توانست نیازمندی به شکار را کاهش دهد؛ زیرا قادر به پختن غذا بود. پخت گیاهان به انسان آموخت چگونه پارچه‌هایی که از ریسیدن الیاف پشم و پنبه به دست می‌آورد رنگ کند و این خود تحول عظیمی در پوشش مختصر او به وجود آورد.

دست‌آورد این تحولات رشد دو صنعت مهم بود. دو انقلاب مهم در زندگی بشر پدید آمد:
الف) گذر از مرحله شکار و غارنشینی به مرحله کشاورزی.
ب) گذر از مرحله کشاورزی به مرحله صنعتی.

۱- صنعت بافندگی - بافت نخ‌های پشمی و پنبه‌ای در تاروپود و پارچه آن‌ها را برای به دست آوردن پارچه محکم به هم می‌پیوندند- پارچه‌های مختلف کاربردی انواع گلیم- زیرانداز- پارچه‌های پنبه‌ای و کتان برای تولید جامه.

۲- صنعت دوخت پوشاک (خیاطی) منسوجات را برحسب اختلاف اشکال و روش‌های گوناگون بر اندازه تن می‌دوزند. بدین‌سان که تکه‌هایی مناسب اعضای تن از پارچه می‌برند و سپس این تکه‌ها را ماهرانه و استوار به هم می‌دوزند؛ که برحسب انواع آن برش‌های مختلف -تکه‌دوزی- رودوزی- حاشیه‌دوزی یا به‌روش‌های دیگر دوخته می‌شود. صنعت دوم- ویژه اجتماع شهرنشینی است و خاص پیشرفت صنعتی و فزونی جمعیت است (دزی، ۱۳۸۳: ۸).

بافته‌های دستبافی (نساجی سنتی)

صنایع دستی ایران، به‌عنوان صنعتی مستقل و بومی، شاخص‌ترین هنر کاربردی ایران و یکی از سه قطب برتر صنایع دستی جهان، ریشه‌های عمیق و استوار در فرهنگ غنی و بارور ایران اسلامی داشته است (یاوری، ۱۳۸۰: ۱۴). کلیه فرآورده‌هایی که با کمک دستگاه‌های ساده سنتی بافندگی، (دستگاه ویژه بافت جاجیم، دستگاه دو وردی، دستگاه چهار وردی و ژاکارد دستی) تولید می‌گردد، در اصطلاح صنایع دستی، نساجی محسوب می‌شود. توسعه و انتشار شیوه‌های مهم نساجی، کمک و خدمت صنعت کار ایرانی به پیشرفت صنعت، در هیچ جا بهتر از توسعه صنعت نساجی عیان نیست. یکی از پژوهشگران برجسته نساجی ایران، در این باب شرح زیر را بیان داشته است: هرچقدر هم که اطلاعات ما درباره سایر جنبه‌های یک تمدن کم باشد وقتی که به فن بافندگی پیچیده و بیشمار توأم با مهارت برخورد می‌کنیم، می‌توانیم استنباط کنیم که جامعه موردبحث سخت پرمشغله و سطح زندگی آن بسیار پیشرفته بوده است و هنگامی که روش‌های فنی این صنعت از یک جابه‌جای دیگر منتقل شود می‌توانیم نتیجه بگیریم که سایر کارهای فنی و هنری و احتمالاً عقاید اقتصادی و سیاسی و معنوی نیز در همان جهت سیر کرده است. ایران در زمینه نساجی و بافندگی نیز از موقعیت جغرافیایی مرکزی خود سود برده است (اویولف، ۱۳۷۲: ۱۱۵).

تصویر ۲- طرح ترنج ۲۸۸ معاونت صنایع دستی (مأخذ: نگارنده)

طبق آمارهای رسمی در کشورهای مرفه حدود ۲۰٪ درآمد سرانه صرف منسوجات و پوشاک می‌شود. در کارخانه‌ها و کارگاه‌های تولید پوشاک، کار از مرحله طرح تا اجرا - مراحل برش الگوسازی - به صورت نرم‌افزاری با برنامه‌ریزی خاص انجام می‌شود تا جایی که تمام مراحل دارای زمان‌بندی خاص خود بوده تا پروسه تولید- در کمترین زمان با بیشترین شمار و کیفیت استاندارد به محصول نهایی منجر شود. برای رقابت در عرصه بازار جهانی صنعت بسته‌بندی و گرافیک نیز به کمک صنعت پوشاک جهت عرضه و شناساندن بهتر محصول به مشتریان مدنظر صاحبان صنایع قرار گرفته است (سمینار فرهنگ، طراحی و تولید پوشاک، ۱۳۸۷).

نقش پوشاک در نظام ارتباطی

پوشاک و سیر تحول آن در نظام اجتماعی ایران را می‌توان از جنبه‌های مختلف بررسی کرد:

۱- توصیف شکل و ظاهر لباس در دوره‌های تاریخی - پوشاک اقوام و حکومت‌های گوناگون.

۲- تأثیر محیط در شکل‌دهی ظاهر و جنس پوشاک از قبیل کوهستانی، جلگه‌ای- آب‌وهوای سرد و خشک یا گرم و مرطوب- جغرافیا.

۳- نقش طبقات اجتماعی و به طبع آن مشاغل و وظایف وابسته به آن در شکل‌دهی پوشاک.

تصویر ۱- کارگاه نمونه‌سازی لباس مشاغل (مأخذ: نگارنده)

یافته‌های حاصل از کاوش محققان، بیانگر این حقیقت است که ایران از دیرباز کارگاهی در وسعت، یک کشور بوده که جای‌جای آن، محل به ظهور رسیدن، ذوق و نبوغ پارس‌نشینان بوده است. سفالینه‌های متعلق به ۸ هزار سال پیش از میلاد، فرش پازیریک متعلق به دوران سکاها و هزاران اثر دیگر همه شاهدهی بر این مدعاست. وجود ۱۵ رشته اصلی صنایع دستی و بالغ بر ۲۵۰ نوع محصولات تولیدی و بیش از ۱/۳۰۰۰۰۰۰ متصدی این هنر- صنعت بیانگر گستردگی و ریشه‌دار بودن آن و در نتیجه ضرورت ساماندهی به این هنر- صنعت است (حسینیان، ۱۳۸۷: ۶). تولید لباس ابتدا در خانه‌ها، سینه‌به‌سینه- از مادر به دختر و به صورت تجربی انتقال یافته است. سپس رشد کرده و به شکل خیاط‌خانه (مزون) کوچک- کارگاه کوچک- کارگاه متوسط - کارگاه تولیدی بزرگ - کارخانه تولیدی صنعتی پوشاک - درآمده است.

طراحی لباس در جامعه

پوشاک از نیازهای اولیه و اساسی بشر محسوب می‌شود. مثل خوراک، مسکن، امنیت و امثال آن لباس نزدیک‌ترین چیز به بدن انسان است، پوشش فرد با آنچه در درون خود احساس می‌کند رابطه مستقیم دارد. همواره تمدن کلاسیک اسلامی، زیباترین جامه‌های مردانه و زنانه را به وجود آورده است. جامه‌ی مردان بسیار مردانه و جامه زنان نیز به لحاظ ظرافت، تنوع در نقوش ترکیب‌بندی رنگ و رودوزی‌های گوناگون بسیار زنانه بوده است. طراحی لباس کاربردی در جامعه نیازمند پرورش خلاقیت‌های بصری، مبانی هنری، زیبایی‌شناسی (استاتیک)، اصول علمی کاربردی، فلسفه پوشش و تاریخچه این هنر در راستای خلق اثری کاربردی برای تنپوش افراد جامعه است. (تصویر ۲) برای اینکه عملکرد اجتماعی و فرهنگی پوشاک در هویت بخشی به اعضای جامعه یکی از مؤثرترین عوامل است.

تصویر ۳- طرح ترنج ۱۸۸ معاونت صنایع دستی
(مأخذ: نگارنده)

موضوع لباس محیط کار و فعالیت، یکی از مقوله‌های مهم فرهنگ‌سازمانی است، چراکه نوع پوشیدگی و رنگ لباس بر محیط کار و ارتباط سازمانی اثرات مطلوبی می‌گذارد در تحقیق میدانی که در پروژه طراحی لباس مشاغل صورت گرفت اکثر کارمندان ابراز می‌کردند که ارباب‌رجوع با احترام و ارزشمندی بیشتری با ایشان برخورد می‌کنند و این مطلب باعث وجود نظم، در مدیریت سازمان مربوطه می‌شود.

لزوم طراحی پوشش کارکنان ادارات دولتی

از ویژگی‌های فرهنگ هر جامعه، ایجاد نظم و هماهنگی در فعالیت‌های درونی و ظواهر و نمادهای بیرونی است. این امر بخصوص در قالب پوشش و لباس بطوری که به فرهنگ و شرایط اجتماعی برمی‌گردد بیشتر قابل بروز و نمایان شدن است. در ایران زمین که مهد حکومت دینی است ضرورت ساماندهی و کاربردی نمودن صنایع فرهنگی در نمادهای اجتماعی محرزتر و آشکارتر است. در راستای ساماندهی به پوشش و به تبع آن مد در کشور، لازم است تا هم سنجیده و عالمانه قدم برداشت و هم آنکه حرکت را یک حرکت تدریجی و گام‌به‌گام تعریف کرد.

طراحی لباس مناسب با جنس مطلوب برگرفته از فرهنگ ایرانی و متناسب با ارزش‌های دینی و فرهنگی برای زنان و مردان شاغل است. دلیل این امر نیز این است که کارمندان در سازمان‌های دولتی، همگی دارای عنوانی ثابت هستند که از آن‌ها به نوعی به عنوان کارمندان دولت یاد میشود که نمای الگوی مجسم رفتاری و اخلاقی در ارتباط با مخاطب و ارباب‌رجوع هستند؛ اما پیش وضع موجود نشان میدهد که هر کدام از سازمان‌ها متناسب با شرایط خاص کاری خودشان، پوشش و لباسی را برای کارکنان خود انتخاب کرده‌اند یا هر فرد متناسب با فرهنگ خاص خانوادگی خود، هر لباس و پوششی را شایسته

۴- نقش مراسم سنتی و فرهنگی نظیر مناسک مذهبی، جشن‌ها و سوگواری‌ها در انتخاب نوع و شکل و رنگ پوشاک.

۵- نقش دادوستدهای بین‌المللی خاصه در پی جنگ و ستیزها - صدور اسلوب بومی پوشاک ایران به دیگران یا اقتباس سبک‌های بیگانه‌ی پوشاک (یار شاطر، ۱۳۸۲: ۲۶). در بررسی دوره‌های تاریخی این نکته حائز اهمیت است که لباس بدن‌نما مخصوص افراد پست جامعه و لباس فراخ جزو لباس اعیان و اشراف بوده است. در هر جامعه‌ای نوع و کیفیت لباس زنان و مردان، علاوه بر آن که تابع شرایط اقتصادی و اجتماعی و اقلیمی آن جامعه است، تابع جهان‌بینی و ارزش‌های حاکم بر فرهنگ آن جامعه نیز هست. انسان بسته به این که برای جهان، چه معنایی قائل باشد و خود را چگونه موجودی بداند، چه سرنوشتی برای خود تصور کند و سعادت خود را در چه بداند، لباس پوشیدنش تفاوت می‌کند (رجبی، ۱۳۷۰: ۱۰۵).

پوشاک از راه مجموعه‌ای علائم مادی یک نظام ارتباطی فرهنگی نمایان مردم جامعه برقرار می‌کند. رمزگشایی از این علائم و دریافت معانی مفاهیم زبان علائم در هر گروه اجتماعی و جامعه مستلزم درک رفتارهای اجتماعی و فرهنگی مردم آن گروه و جامعه و شناخت نظام‌های دینی عقیدتی و اعمال جادویی و تابویی و باورهایی است که پوشاک ارزش‌های نمادین خود را از آن‌ها گرفته‌اند. این ارزش‌ها نقش مهم و برجسته‌ای در نگهداشت هویت اجتماعی و فرهنگی مردم جامعه و استمرار و دوام آن در حیات تاریخی نسل‌ها ایفا می‌کند. در حقیقت، لباس مانند زبان، هویت قومی اجتماعی - جغرافیایی و وابستگی‌های صنفی و سیاسی مذهبی و شأن و منزلت اجتماعی و اقتصادی مردم را مشخص می‌سازد (حداد عادل، ۱۳۹۰: ۸).

لباس مشاغل یا سازمانی

به مجموعه لباسی گفته می‌شود که توسط اعضای یک‌نهاد استفاده می‌شود. این لباس‌ها مشابه بوده و باعث بازشناسی آسان‌تر اعضای نهاد توسط خود آنان یا توسط دیگران می‌شود. امروزه بسیاری از نهادها برای راحتی کار خود، رعایت نظم، مسائل بهداشتی و بهداشت کار و یا الزامات قانونی از لباس متحدالشکل استفاده می‌کنند. (تصویر ۳) استفاده‌کنندگان اصلی از لباس متحدالشکل گروه‌هایی مانند کارکنان کارخانه‌ها و مناطق صنعتی، معدنی و ساختمانی، کارمندان، نظامیان، نیروهای امدادی و آتش‌نشانان، درمانگران و پزشکان، نیروهای امنیتی و پلیس، دانش آموزان مدارس، بازیکنان گروه‌های ورزشی، کارگران و برخی از شرکت‌ها هستند (مجمع، ۱۳۹۱: ۵۹).

می‌داند برمی‌گزیند. این تنوع و نابسامانی، نشان‌دهنده نبود طرحی جامع برای ساماندهی لباس زنان و مردان شاغل است. در حالی که ساماندهی لباس مشاغل می‌تواند به‌عنوان یکی از مهم‌ترین، اولی‌ترین و کلیدی‌ترین اقدامات برای ساماندهی مد و لباس در جامعه باشد (غزالی، ۱۳۹۲: ۲۹).

طراحی لباس با استفاده از دستبافته‌های سنتی عامل احیاء، ارتقاء و ترویج محصولات و رونق اشتغال‌زایی

ساماندهی لباس کارکنان، ساماندهی چرخه اقتصادی در صنایع دستی، شناسایی محصول، بازاریابی مناسب و استفاده در سطح جامعه را در بر خواهد داشت؛ زیرا کارکنان هر یک با اعضای خانواده، گروه دوستان و همکاران در ارتباط هستند و خود این عمل باعث ترویج شناسایی و توسعه محصول در بین اقشار مختلف جامعه می‌شود؛ زیرا بر اساس تحقیقات به‌دست‌آمده تعداد زیادی از منسوجات قدیمی برای هم‌وطنان داخل کشور نیز ناشناخته است. با هجمه فرهنگی جهت تبلیغ کالاهای غیربومی و رقابت‌های شدید بازار جهانی در تولید محصولات، استفاده از محصولات صنایع دستی در کالاهای کاربردی می‌تواند جان تازه‌ای به تولید و احیای و ارتقای محصولات صنایع دستی ببخشد. در نتیجه رونق اشتغال‌زایی در حیطه‌ی صنایع دستی را خواهیم داشت. (تصویر ۴)

تصویر ۴- برگزاری همایش شعربافی در دانشگاه الزهرا (س) (مأخذ: نگارنده)

مشاغل در جمع مدیران امور بانوان استان‌های کشور، نمایش فیلم علمی آموزشی پیرامون تاریخچه تولیدات شعربافی به جهت نمایش اهمیت حفظ و توسعه این رشته در عرصه فرهنگی، اقتصادی، اشتغال‌زایی، دعوت از دانشجویان برای طراحی اولیه اتود قلم مد و لباس بانوان با الهام از ویژگی‌ها و المان‌های پارچه شعربافی در ابعاد و رنگ‌های گوناگون در جهت طراحی لباس، برگزاری کارگاه آموزشی جهت آشنایی دانشجویان رشته طراحی پارچه و لباس دانشگاه الزهرا (س) باهدف اتصال زنجیره تولیدات پارچه‌های سنتی دیرینه با طراحان عرصه مد و لباس معاصر صورت پذیرفت.

همچنان که حرکت بنیادین ماهاتما گاندی در احیای سنتی هند موجب گردید که امروزه رشته‌های مختلف پارچه‌بافی دستی در این کشور علاوه بر احیای ارزش‌ها و سنت‌های گذشته به‌عنوان دومین منبع درآمد سکنه‌ی عظیم روستایی هند (پس از کشاورزی) به حساب آید و نساجی هند روند رو به رشدی را داشته باشد (یاوری، ۱۳۸۳: ۱۰).

تولید انبوه لباس در بخش مشاغل عامل گزینش این بخش در رونق اقتصادی محصول دستبافته سنتی در لباس است. در صورتی که به نظر می‌رسد در سایر بخش‌ها طراحی و تولید لباس با این حجم بالا جهت مشتری صورت نمی‌گیرد. در این راستا، به پارچه دستبافت شعربافی در کاشان، در طراحی لباس مناسب با جنس مطلوب باهدف شناسایی ارتقاء کیفیت و اشتغال‌زایی پرداخته خواهد شد.

طراحی با الهام از پارچه شعربافی به‌عنوان لباس ملی تلقی نشده است بلکه در این پژوهش هدف طراحی لباس کارکنان با بهره‌گیری از پارچه شعربافی است تا نحوه به‌کارگیری نساجی سنتی (پارچه شعربافی) به‌عنوان یک فن در طراحی لباس و پوشاک شناخته و نمونه‌سازی و تولید شود و در معرض دیدگان قرار گیرد و پس از ترویج فن، به‌عنوان مرجع برکنار سایر فن‌های ژورنالی (کپی کاری مدل‌های غربی) مورد استفاده طراحان، خیاطان، تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان قرار گیرد.

هدف از انتخاب پوشاک مشاغل جهت تحقق این مهم، از قرار ذیل است:

الف) اهتمام معاونت صنایع دستی برای حفظ و ترویج نساجی سنتی.

ب) بانوان شاغل در سازمان مربوطه بیشترین تعامل را با هنرمندان، طراحان، بازدیدکنندگان داخلی و خارجی نمایشگاه و جشنواره‌ها دارند.

در بخش نتیجه‌گیری و خروجی محصول، طراحی سه نمونه از لباس مشاغل بانوان برگرفته از (شعربافی) در واقع

در این زمینه فعالیت‌هایی نظیر برگزاری همایش شعربافی در دانشگاه الزهرا (س) در کارگاه طراحی لباس به‌عنوان نمونه‌ای مؤثر در عملیاتی کردن شناسایی فرآورده صنایع دستی، برگزاری کارگاه آموزشی طراحی لباس

ارائه تنوع به‌کارگیری این پارچه در موقعیت‌های مختلف مانتو و تحقق عینی آن است.

عوامل موثر جهت ترویج دستبافته‌های سنتی در طراحی لباس مشاغل

دانشگاه	صنایع‌دستی	موزه	دولت
اساتید متخصص	استادکاران سنتی	نمایشگاهی	امکانات، مکان، وام.
طراحی لباس استفاده از نساجی سنتی طراحی لباس کارکنان سازمان‌ها طراحی لباس بهاره و تابستان بر اساس شعربافی- ترمه-رودوزی سنتی ابریشم‌دوزی	-دست‌بافته‌های سنتی-شعربافی-ترمه -رودوزی سنتی	دستبافته‌های سنتی برگزاری	نمایشگاهی بستن قراردادهای همایش‌ها ارتباطات دانشگاهی

داشته‌اند و از صدها سال پیش معمول بوده است. در این میان، یزد و کاشان از مشهورترین آن‌هاست. این صنعت را شعربافی و بافنده‌های آن‌ها "شعرباف" می‌نامند. هرچند اکنون به خاطر توسعه کارخانه‌های نساجی شعربافی رو به افول گذاشته است. کتاب تاریخ جدید یزد که در اواسط قرن ۹ هجری تألیف شده و استاد ایرج افشار آن را تصحیح نموده‌اند در صفحه ۱۰۹ اشاره به این دارد که: «به سال ۸۶۲ هجری حاج صدرالدین ابیوردی در رنگ یزد خانی داشت به نام خان قلندری که بازرگانان روم و شروان، بدان فرود آمدن دی و معاملات شعربافی بیشتر آنجا بود». در حال حاضر در محلات قدیمی کاشان حدود پنجاه کارگاه قدیمی شعربافی موجود است که شعربافان پیر و سالخورده و جوان این شهر که تعدادشان به حدود هشتاد نفر می‌رسد تنها به بافت نوعی پارچه ابریشمی مشغول‌اند که بدون طرح و نقشه پیچیده‌ای بوده و غالباً به صورت ساده و یا ترک‌دار (راه‌راه) و با رنگ‌های تیره و در ابعاد ۱/۲ متر مربع تا ۲/۲ متر مربع تهیه می‌شود. این پارچه‌های ابریشمی که اصطلاحاً شعر نامیده می‌شود، غالباً جهت استفاده کردها؛ به‌عنوان شال کمر و سرپند به مناطق غربی کشور خصوصاً استان‌های کردستان و کرمانشاه و مقداری نیز به مناطق کردنشین عراق، جنوب ترکیه و سوریه ارسال می‌گردد (سازمان میراث فرهنگی صنایع‌دستی و گردشگری استان اصفهان، ۱۳۸۷).

بررسی واژه شعربافی

شعرباف: صفت فاعلی، شعربافنده، کسی که از موی یا ابریشم پارچه می‌بافد، موی تاب. شعر: موی انسان یا جانور، نوعی پارچه ابریشمی نازک و اعلی که در کنار حاشیه لباس یا دامن دوزند (معین، ۱۳۷۶: ۲۰۴۸).

محصول شعربافی در زمان‌های قدیم، بیشتر پارچه‌های ظریف از جنس مواد اولیه ابریشمین یا زربافت بوده است و امروزه این صنعت بیشتر پارچه‌های نخی نازک یا ابریشم مصنوعی است. صنایع نساجی و پارچه‌بافی که اصطلاحاً جولایی یا شعربافی نامیده می‌شود در کاشان ریشه و سابقه‌ای کهن دارد. اسناد معتبر حاکی از آن است که در دوره سلجوقیان به‌موازات ترقیات عظیمی که در همه صنایع پدید آمده بود، نساجی نیز در کاشان به حداکثر رونق و رشد رسید. آندره گدار باستان‌شناس معروف فرانسوی می‌گوید: ترقیات شگفت‌انگیز و موفقیت‌های شایان صنایع کاشان در سده‌های شش و هفت هجری بار دیگر در سده‌های دهم و یازدهم یعنی هم‌زمان با ترقی و تمدن باشکوه اصفهان در کاشان تجدید شد (فیلم مستند، صنایع‌دستی کاشان، سازمان میراث فرهنگی، ۱۳۸۵).

طراحی لباس مشاغل بر اساس شعربافی یکی از دست‌بافته‌های سنتی ایران

در دوره‌های مختلف سیاحان و جهانگردان بسیاری از کاشان دیدن نموده‌اند و هریک در سفرنامه‌های خود ضمن ستایش صنایع کاشان، توجه خاصی به نساجی این شهر داشته‌اند. به‌رغم این‌همه سابقه و تجربه در بافت انواع پارچه در کاشان که تعداد آن‌ها در اواسط دوره قاجار به حدود ۴۲ نوع پارچه می‌رسیده است به علت عدم حمایت دولت از صنایع داخلی در آن زمان و نفوذ استعمار غرب، به‌مرور زمان نه‌تنها بازارهای جهانی پارچه‌های ایرانی از دست رفت بلکه در بازارهای داخلی هم محصولات خارجی جای تولیدات ملی را گرفت و صنایع سنتی به‌ویژه پارچه‌بافی در کاشان به کساد و رکود کشیده شد (بروشور سازمان میراث فرهنگی صنایع‌دستی و گردشگری استان اصفهان، ۱۳۸۷).

تاریخچه شعربافی

صنعت پارچه‌بافی در بیشتر شهرهای کویری یکی از منابع اشتغال‌زایی مردم آن سامان به علت کمبود منابع آبی جهت کشاورزی و دام‌پروری بوده که در مسیر جاده ابریشم قرار

تصویر ۵- محتشمی؛ هنرمند شعرباف در حال کار (مأخذ: نگارنده)

رنگرزی پارچه: رنگ کردن الیاف پارچه‌بافی صنعت تکامل‌یافته‌ای است که صدها سال است در ایران رواج دارد؛ حتی امروز که کارخانه‌های بافندگی و نساجی منحصراً مواد رنگی مصنوعی به کار می‌برند باز هم صنعت رنگرزی با مواد رنگی حیوانی و نباتی برقرار است. حال پس از اطلاع بر شیوه‌های گوناگون و انواع مختلف رنگ که رنگرزی ایرانی در اختیار داشت درمی‌یابیم که چرا ریچارد هاک لویت اهل میدل تمپل وقتی در سال ۱۵۷۹ مورگان هابلتورن (Morgan hubblethorn) را برای آموختن رموز رنگ‌های ایرانیان به این کشور فرستاده و به او چنین توصیه می‌کند: "در ایران خواهی دید که از پشم زبر کوتاه، بهترین فرش‌های دنیا را می‌سازند و به بهترین وجهی رنگ می‌کنند. باید به شهرها و روستاهایی که قالی می‌بافند مراجعه کنی و وسایلی برانگیزی که روش رنگرزی خامه‌ها را که طوری رنگ می‌شوند که باران و شراب و سرکه رنگ آن‌ها را نمی‌برد و آن را لک نمی‌کند، خوب فراگیری... ایرانیان در رنگرزی ابریشم استاد و کارکشته‌اند و شایسته است که آن را نیک بیاموزی."

تأثیر جنس، طرح و رنگ پوشاک بر روند اشتغال‌زایی جنس لباس اثرات متفاوت و مختلفی در سلامت جسمی و روحی او داشته و از لحاظ بهداشتی دارای اهمیت ویژه‌ای است. پوشاک به صورت مستقیم و غیرمستقیم تماس مداوم و بلکه مادام‌العمر با پوست و بدن انسان دارد، از این رو، بی‌جا نخواهد بود که یادآوری کنیم ولو در تماس کوتاه مدت آثار سوئی ناشی از ناهماهنگی جنس

مصاحبه با استادکار نمونه شعربافی کاشان باهدف کسب اطلاعات اولیه پیرامون (ویژگی‌های الیاف طبیعی، قابلیت رنگ‌بندی، دامنه و محدوده کاربرد پارچه شعربافی در عرصه پوشاک)

"بافت پارچه شعر در کاشان قدمتی چند هزارساله دارد که اوج آن در دوره سلجوقیان و صفویه است، شعر در فرهنگ لغت به معنای موی باریک است و ابریشم به نازکی تار مو و ابریشم‌باف را شعرباف نامند. سازه کارگاه‌های شعربافی که در محله‌های قدیمی کاشان بوده چند متر از سطح کوچه پایین‌تر بوده است زیرا به جهت اقلیم کاشان در تابستان خنک باشد و کف کارگاه از خاک و آجر بوده که با پاشیدن آب روی آن هم فضا خنک شده و هم رطوبت برای ابریشم مفید است. دستگاه شعربافی، عرضی تقریبی بین ۲۵۰ سانتی‌متر و طول ۶۰۰ سانتی‌متر دارد و جایی که چله از قرقه پایین می‌آید را گودال می‌نامند. ۹۵ درصد اجزای تشکیل‌دهنده دستگاه از چوب گردو و چنار است و بقیه از چرم و آهن و جنس دندان‌ها هم از چوب نی است." (مصاحبه با آقای محتشمی؛ شعرباف سنتی شهرستان کاشان، ۱۳۹۰).

مواد اولیه در شعربافی: "بیشتر از ابریشم طبیعی استفاده می‌شود و در کارگاه‌های رنگرزی ابریشم را کلیاب کشی کرده بعد رنگ‌آمیزی می‌کنند، وقتی پارچه بافته شد، آب (نشاسته و سریشم) آهار می‌دهند. درحالی که حاضر در مورد استفاده دستمال‌های شعربافی مناطق کردنشین ایران به عنوان سربند و کمربند است." (مصاحبه با آقای محتشمی؛ شعرباف سنتی شهرستان کاشان، ۱۳۹۰)

در پارچه شعربافی الیاف طبیعی استفاده شده دارای خاصیت‌های مفید برای پوست بدن است که در ذیل به آن اشاره می‌کنیم:

- ۱- سازگار بودن با بهداشت پوست
- ۲- نداشتن الکتریسیته ساکن در مجاورت با هوا
- ۳- تولید و انتقال بار الکتریکی
- ۴- قابلیت نفوذ پوشاک
- ۵- بازتاب و دفع تشعشعات درونی و بیرونی

پوشاک بر بدن، برای ما مشهود یا محسوس نیست. با توجه به طول مدت اصطکاک و اتصال آن بآب می‌توان یقین حاصل نمود که اگر جنس پوشاک با محیط زنده سلولی (محیط بیولوژیکی بدن)، سنخیت و هماهنگی لازم را نداشته باشد به‌طور قطع آثار سوئی، از لحاظ روحی و جسمی بر جای خواهد گذاشت. هرچند این آثار سوء، به‌صورت اتلاف قدرت حیاتی بدن از نظر تلاش برای تطابق با چنان شرایط غیر بیولوژیکی باشد (صبور اردو بادی، ۱۳۶۸: ۸۹).

تصویر (۷) دستگاه بافندگی افقی چند ورد با وزنه (مأخذ: نگارنده)

تصویر ۶- پارچه شعربافی ابریشمی (مأخذ: نگارنده)

ارائه راهکارهای مؤثر فنی و فن به نماینده نمونه کارگاه‌های شعربافی کاشان جهت کاهش حداکثری

معایب و نقاط ضعف پارچه شعربافی

الیافی که در این پارچه استفاده می‌شود معمولاً (ابریشم - پنبه) (ابریشم - کتان) است. (تصویر ۷) نمونه‌ای از دستگاه بافندگی با الیاف ابریشم مشکی است. پس از مزایایی که برای الیاف طبیعی ذکر شد یکی از مشکلاتی که در پارچه شعربافی دیده می‌شود منسجم نبودن تاروپود هنگام کشش یا به‌اصطلاح کاسه اندازی به علت فشرده نبودن الیاف است که با توجه به فن‌های فرآوری پارچه و استفاده از آستری در زیر پارچه می‌توان جلوی ضربه مستقیم وارد به پارچه را مهار کرد یا با استفاده از لایه در پشت پارچه در بعضی قسمت‌های لباس این مشکل را برطرف کرد. از دیگر روش‌های پیشنهادی که در فرآیند طراحی لباس انجام گرفت، فشرده‌تر کردن ردیف بافت پارچه و افزایش درصد تراکم نخ در پارچه بوده است و نیز استفاده از الیاف مرغوب‌تر در پود پارچه و استفاده از رنگ‌هایی که ثبوت بیشتری روی الیاف داشته باشند.

فن‌های استفاده از پارچه دستبافت در طراحی لباس
استفاده از پارچه شعربافی در قسمت‌هایی از الگوی لباس

به‌عنوان نمونه در طراحی لباس مشاغل بیمارستانی، پوشیدن یک لباس تمیز روزانه، ارائه خدمات شست و شوی مناسب، بهبود رعایت بهداشت دست و استفاده از پیشبند پلاستیکی به هنگام انجام کارهایی است که ممکن است موجب پاشیدن و یا تماس لباس با مایعات بدن، به طرز چشمگیری، از دیاد بار باکتریایی بر روی لباس کارکنان مراکز بهداشتی را کاهش می‌دهد. به‌علاوه اصلاح الگوهای لباس مانند طراحی آستین کوتاه برای یونیفرم کارکنان و دقت در انتخاب جنس آن‌ها از راه‌حل‌های دیگر است. استفاده از پوشاکی که دارای الیاف طبیعی و سبک و به‌خصوص قابل نفوذ، نه تنها سبب می‌گردد که عمل تنفس جلدی و دفع سموم فرار داخلی و دفع بخار آب از راه پوست و پخش و انتشار یا دفع حرارت مازاد بدن به‌طور طبیعی انجام پذیرد؛ بلکه به جهت امکان پخش سریع حرارت داخلی و کاهش حرارت غریزی بدن، عکس‌العمل‌های دفاعی بدن در برابر از دست دادن قسمتی از حرارت غریزی مثل تعریق و... به‌طور خودکار و اتلافش تا سرحد قابل تحمل به‌طور انعکاسی تحریک شده و فعالیت حیاتی بدن ادامه می‌یابد و در نتیجه شخص زنده‌تر، سالم‌تر و فعال‌تر حتی چابک‌تر و سرحال‌تر می‌گردد (همان، ۱۳۶۸: ۱۵۷).

که کمترین ضربه یا کشش به آن وارد می‌شود مثل سر آرنج و زانوها. با توجه به خاصیت الیاف طبیعی استفاده از پارچه شعربافی در نواحی زیر آستین جهت تبادل بیشتر هوا و جلوگیری از تعریق بیش از حد بدن و با توجه به موارد ذکر شده، به‌کارگیری پارچه شعربافی در تمام قسمت‌های لباس توصیه می‌شود به شرط بافت پارچه با تراکم بالاتر از حد معمول. از دیگر مواردی که می‌توان در رونق و استفاده بیشتر پارچه شعربافی مدنظر قرارداد، طراحی پارچه بر اساس رنگ‌های سفارشی و رنگ‌هایی که در بازار بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند و یا با توجه به علم رنگ‌شناسی هم‌نشینی خوبی در کنار هم دارند که توسط طراح لباس سفارش داده می‌شود (غزالی، ۱۳۹۲: ۸۳).

جهت طراحی پوشش کارکنان جامعه اداری، با تلفیق علم و فنون کاربردی خاص طراحی لباس، با پژوهش در هنر نساجی سنتی شعربافی کاشان گامی مؤثر در جهت اشتغالزایی، توسعه و احیای این دست بافته در حوزه صنایع دستی برداشته و یکی از موقعیت‌های استفاده از لباس با توجه به زمان و مکان استفاده از آن، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

بررسی طرح‌ها از منظر عفاف و حجاب

کاربردی بودن طراحی لباس در سازمان دولتی بر اساس فرهنگ اسلامی، ایجاد نظم و هماهنگی در فعالیت‌های درونی، ظواهر و نمادهای بیرونی است. این امر بخصوص در قالب پوشش و لباس که به نحوی به فرهنگ و شرایط اجتماعی برمیگردد بیشتر قابل بروز و نمایان شدن است؛ اما نبود باورهای دینی و اندیشه اومانیسم (انسان‌محوری) حاکم بر فرهنگ غرب، صنعت پوشاک را تنها به‌عنوان صنعتی در پاسخ مصرف‌گرایی صرف تلقی میکند. درحالی‌که با توجه به تعالیم آسمانی، انسان در همه بینش‌های معنوی از جمله اسلام، برای آن لباس‌به‌تن نمی‌کند که تن را عرضه کند بلکه لباس میوه خود را بپوشاند. لباس برای او یک حریم است به‌منزله دیوار و دژی است که تن را از دستبرد محفوظ می‌دارد و کرامت انسانی را حفظ می‌کند (حداد عادل، ۱۳۹۰: ۴۰).

در همین جهت نظارت از منظر عفاف و حجاب کاربردی در راستای قانون مد و لباس از سوی مدیران سازمان مربوطه بررسی و اجرا می‌شود.

اولویت‌های طراحی لباس مشاغل

به دلیل پیچیدگی و حساسیت طرح، لازم است تا طراحی متناسب با رویکردهای علمی صحیح، جهت دستیابی به اهداف پژوهش انجام گیرد. اصناف و مشاغلی که زنان

در ایران در آن مشغول به کار هستند، شناسایی و از منظرهای متفاوت طبقه‌بندی گردند؛ به‌عنوان مثال یکی از طبقه‌بندی‌هایی که متناسب با مطالعات اولیه صورت گرفته است زنان شاغل در مجموعه اداری و دولتی سازمان میراث فرهنگی معاونت هنرهای سنتی و صنایع دستی هنری است که از جمله مشاغلی است که بیشترین ارتباط را با بخش فرهنگ دارد. در پایش وضع موجود در لباس زنان شاغل و رصد فعالیت‌های انجام‌شده در این گام، همان‌طور که در مقدمه نیز ذکر شد (برخی از سازمان‌ها متناسب با نحوه فعالیت خود لباسی را برای بانوان شاغل در آن حوزه مشخص کرده‌اند) لازم است تا فعالیت‌ها و تصمیمات اتخاذشده در برخی از مراکز و جمع‌آوری و دلایل و علل انتخاب آن‌ها، مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد. استفاده از تجربیات سازمانی در مدیریت پروژه و انجام کار، کمک شایانی به کیفیت و سرعت انجام کار خواهد نمود. همچنین فعالیت‌ها و اقداماتی علمی، ترویجی برگزار می‌شوند، نشست‌ها و سایر اقداماتی که تا به حال انجام‌شده، لازم است تا گردآوری و مورد مطالعه قرار گیرد. برگزاری سمینارها و نشست‌ها در معاونت صنایع دستی پایش وضع موجود ما را برای تصمیم‌گیری برای آینده‌ای مطلوب یاری خواهد رساند.

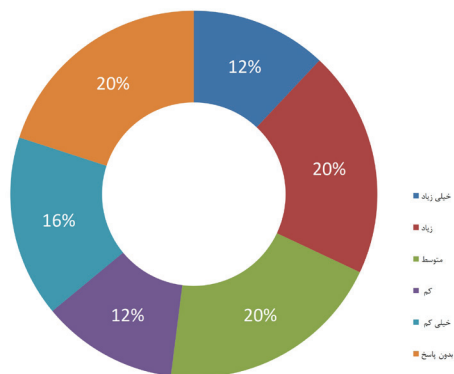
انجام فعالیت‌های پژوهشی و مطالعاتی

تصویر ۸- برگزاری برخی سمینارها و نشست‌ها در معاونت صنایع دستی (مأخذ: نگارنده)

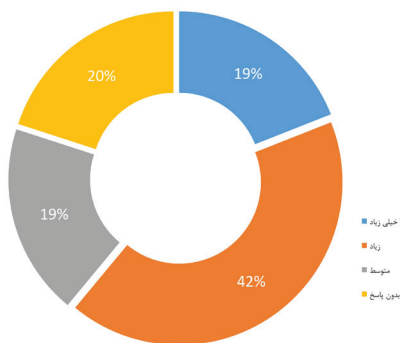
در این گام، مطالعاتی و تحقیقاتی عمیق و علمی در حوزه ویژگی‌های لباس زنان شاغل در جامعه و بالأخص ایران اسلامی صورت گرفت و این مطالعات از منظرهای مختلف همچون رنگ لباس، جنس آن‌ها، مدل و نوع طرح مناسب ویژگی‌های لباس مناسب زنان شاغل، در جامعه اسلامی مورد ارزیابی مخاطبان و کارمندان قرار گرفته شد. جهت انجام این تصمیمات اتخاذشده به‌وسیله مجری طرح، در کاربردی شدن این مطالعات از نظرات و دیدگاه‌های

یکدیگر پاسخ مثبت داده‌اند و این نتیجه خود می‌تواند مبنای مناسبی برای لزوم این پژوهش کاربردی باشد. تصویر (۱۰)

تصویر ۱۰- (مأخذ: نگارنده)

سؤال شماره ۴: تا چه اندازه پوشش اداری می‌تواند نشان‌دهنده ملیت ایرانی-اسلامی باشد؟ پاسخ شماره ۴: خیلی زیاد: ۱۹ درصد زیاد: ۴۲ درصد متوسط: ۱۹ درصد بدون پاسخ: ۲۰ درصد همانطور که مشاهده می‌شود در پاسخ به این سؤال بیش از ۷۰ درصد از کارمندان اعتقاد دارند پوشش اداری می‌تواند نشان‌دهنده ملیت ایرانی-اسلامی باشد. (تصویر ۱۱)

تصویر ۱۱- (مأخذ: نگارنده)

سؤال شماره ۵: تا چه اندازه با به‌کارگیری طرح و نشان بروی لباس اداری موافق هستید؟ پاسخ سؤال ۵: خیلی زیاد ۱۲ درصد زیاد ۲۰ درصد متوسط ۲۰ درصد کم ۱۲ درصد خیلی کم ۱۶ درصد بدون پاسخ ۲۰ درصد در پاسخ به این سؤال اکثر کارمندان، حدود ۷۵ درصد اظهار رضایت کردند و اما حدود ۲۵ درصد موافق دیده شدن در سطح جامعه نبودند. این مسئله خود دربرگیرنده تحلیلی روانشناسی و جامعه‌شناسی در روحیه افراد در برابر مخاطبین است.

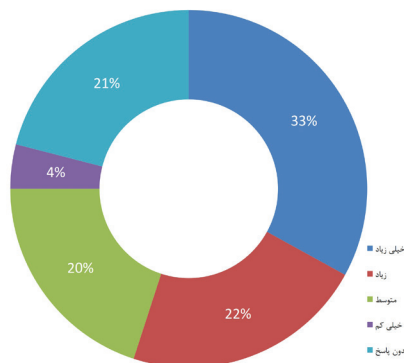
شرکت‌ها و سازمان‌های مختلف، بخصوص بخش خصوصی و بنگاه‌های فعال در این زمینه استفاده خواهد شد. جامعه آماری کارکنان سازمان میراث فرهنگی مشتمل بر ۷۰ نفر خانم و آقا است.

طراحی لباس مشاغل در نهایت رهنمونی به ارائه مدل و طرحی برای استفاده کاربردی بوده و لازم است تا دیدگاه‌های زنان شاغل که در آینده کاربران و به‌کاربرندگان خروجی این طرح هستند در حد توان و بضاعت پروژه مورد جمع‌بندی و مذاقه قرار گیرد. به همین منظور دو فعالیت میدانی در این گام انجام شد.

انجام مصاحبه‌های تخصصی با کارشناسان و هنرمندان شعرافی که این مصاحبه به دلیل اینکه رودررو با شفافیت و صراحت انجام می‌گیرد، ابزاری بسیار مهم و کلیدی است.

تهیه و توزیع پرسش‌نامه: در بین کارکنان خانم و آقا توزیع شد. هدف از توزیع این پرسشنامه جمع‌آوری نظرات شاغلین در آن حوزه در زمینه طرح و مدل انتخاب‌شده برای آن‌ها است. این پرسشنامه حول سؤال‌ها و محورهای اصلی طرح یعنی رنگ، جنس پارچه، نوع مدل و ویژگی‌های کاری آن‌ها بوده است.

ارائه طرح و مدل مطلوب در طراحی لباس مشاغل پس از انجام مجموع پژوهش‌ها و اقدامات مذکور طرح و مدلی که هم مبنای علمی دارد و هم اینکه مورد وفاق کاربران و مخاطبان طرح باشد. برای طراحی لباس مشاغل باهدف اشاعه فرهنگ غنی ایرانی اسلامی و ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های مختلف ارائه شده است. (تصویر ۹)

تصویر ۹- (مأخذ: نگارنده)

سؤال شماره ۳: به نظر شما نوع پوشش ظاهری فرد چگونه می‌تواند در کیفیت ارتباط‌گیری مراجعین و سایر همکاران مورد توجه واقع شود؟

پاسخ شماره ۳: خیلی زیاد: ۳۳ درصد زیاد: ۲۲ درصد متوسط: ۲۱ درصد خیلی کم: ۴ درصد بدون پاسخ: ۲۰ درصد بیش از ۵۰ درصد به تأثیر مستقیم این دو عامل بر

نتیجه

تعامل میان مراکز علمی دانشگاهی با سازمان‌ها جهت ارائه الگوهای فاخر پوشش در جامعه، به‌عنوان هدف اصلی این پروژه، مطرح است. طراح در طراحی لباس مناسب کارکنان دولت در سازمان‌ها، با جنس مطلوب برگرفته از پارچه‌های دستبافت ایران، متناسب با ارزش‌های دینی و فرهنگی به دنبال این است که جهت حفظ، تقویت، گسترش فرهنگ و الگوهای فاخر پوشش، ذوق و سلیقه‌ی خود را با بهره‌گیری از هنرهای سنتی و بومی ایرانی به نمایش گذارد. این شیوه کاربرد و عرضه محصولات صنایع‌دستی، هم فرهنگ، تاریخ، جغرافیا، آداب و رسوم یک ملت را در بردارد و هم می‌تواند نوعی اشتغال‌زایی را در پی داشته باشد که در آن این هنر-صنعت از مقوله‌ای سنتی و صرفاً انتزاعی به مقوله‌ای اقتصادی، کاربردی و ثروت‌ساز تبدیل گردد.

یکی از رفتارهای اجتماعی که بتوان ظرفیت تولید و باز تولید الگوهای رفتاری متناسب با اصول و هنجارها و ارزش‌های مورد احترام جامعه اسلامی و هرآنچه هویت ملی ما را شکل می‌دهد به تصویر بکشد. نحوه پوشش و آراستن مردم جامعه است. تولید مد داخلی در کشور با الهام از فرهنگ و هنر فاخر اسلامی ایرانی بدست هنرمندان و صنعتگران این سرزمین زمینه‌ای فراهم خواهد آورد تا فعالان عرصه طراحی، تولید یا تبلیغ و عرضه پوشاک زیننده جامعه مسلمان ایرانی با حمایت هدفمند به صحنه بیایند. این امر بر مبنای مطالعه و پژوهش‌های کاربردی، فعالیت‌های میدانی، بررسی جامعه آماری، ساماندهی پوشش کارکنان به‌عنوان نمایندگان دولت در فضای رسانه ملی و بین‌المللی، باهدف برقراری

منابع

- اردوبادی، احمد صبور (۱۳۶۸). آیین بهزیستی در اسلام، جلد دوم، چاپ سوم، تهران: دفتر نشر و فرهنگ اسلامی.
  - اویولوف، هانس (۱۳۷۲). صنایع‌دستی کهن ایران، ترجمه‌ی سیروس ابراهیم‌زاده، تهران: شرکت افست (سهامی عام).
  - پوپ، آرتور اپهام (۱۳۳۷). شاهکارهای هنر ایران، ترجمه‌ی پرویز ناتل خان لری، تهران: انتشارات فرانکلین.
  - حداد عادل، غلامعلی (۱۳۶۳). فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، چاپ بیستم، تهران: سروش.
  - حسینیان، نفیسه (۱۳۸۷). بانک اطلاعات صنایع‌دستی، گروه هنری خاکیان تهران، نقشیینه پیمان.
  - دزی، رینهارت (۱۳۸۳). فرهنگ البسه‌ی مسلمانان، ترجمه‌ی حسینعلی هروی، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
  - ذکاء، یحیی (۱۳۴۷). جنس و رنگ و آرایش جامه‌های پارسی، مجموعه مقالات هنر و مردم، شماره ۱۶ و ۱۹ ناشر: فرهنگ و مردم.
  - رجبی، پرویز (۱۳۷۰). لباس و آرایش ایرانیان در سده سیزدهم، مجموعه مقالات هنر و مردم، شماره ۱۰۵.
  - سمینار فرهنگ، طراحی و تولید پوشاک (۱۳۸۷). کارگروه ساماندهی مدو لباس، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
  - شریعت پناهی، حسام‌الدین (۱۳۷۲). اروپایی‌ها و لباس ایرانیان، تهران: نشر قومس.
  - ضیاء پور، جلیل (۱۳۴۹). پوشاک زنان ایران از کهن‌ترین زمان تا آغاز شاهنشاهی پهلوی، تهران: نشر وزارت فرهنگ و هنر.
  - غزالی، ربابه (۱۳۹۲). طراحی لباس مشاغل بر اساس صنایع‌دستی، چاپ اول، تهران: انتشارات راشدین.
  - غیبی، مهر آسا (۱۳۸۵). تاریخ پوشاک اقوام ایرانی، چاپ اول، تهران: نشر هیرمند.
  - مطهری، مرتضی (۱۳۸۳). مسئله حجاب، چاپ ۶۲، تهران: نشر صدرا.
  - معین، محمد (۱۳۷۶). فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات امیرکبیر.
  - مجمع، محمدرضا؛ قریشی، زهرا (۱۳۹۱). دانشنامه مجمع انتخاب پوشاک و لباس، جلد ۷، چاپ اول، تهران: انتشارات مجمع.
  - موحدی، علیرضا؛ دستسری، فخرالسادات (۱۳۸۶). مجموعه مقالات و سخنرانی‌های نخستین همایش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در حفظ احیاء و توسعه هنرهای سنتی و صنایع‌دستی، تهران: انتشارات پندار پارس.
  - یار شاطر، احسان و گروه نویسندگان (۱۳۸۲). پوشاک در ایران زمین، ترجمه‌ی پیمان متین، چاپ دوم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
  - یآوری، حسین (۱۳۸۰). نساجی سنتی ایران، تهران: انتشارات سوره مهر (حوزه هنری).
  - یآوری، حسین؛ فروهر، نوری (۱۳۸۳). نگرشی بر تحولات صنایع‌دستی در جهان، تهران: انتشارات سوره.
- منابع تحقیق میدانی:**
- بروشور سازمان میراث فرهنگی صنایع‌دستی و گردشگری استان اصفهان.

- جمع‌آوری اطلاعات میدانی و تصویربرداری از کارگاه شعربافی کاشان مرحله اول، اردیبهشت ۸۹.
- جمع‌آوری اطلاعات میدانی و تصویربرداری از کارگاه شعربافی کاشان مرحله دوم- تحقیق میدانی آذر ۸۹.
- فیلم مستند سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی کاشان ۱۳۸۵.
- مصاحبه‌کننده: سایر محمدی؛ مصاحبه‌شونده: حسین یاوری ۱۳۸۷/۰۹/۲۵ صنایع دستی، موسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان.
- مصاحبه با بافندگان و تولیدکنندگان شعربافی کاشان- آقای مهدی محتشمی.

Position of Hand-Woven Fabrics in Design of Workwear Clothing (Case Study: Art of Sherbafi/Weaving Poems)

R.Ghazali¹

Received: 2014.07.29

Accepted: 2015.11.02

Abstract

Although Iranian hand-woven fabrics have an ancient history, the peak of its development and growth was in Safavid period when the business and market of Iranian fabric weavers was flourished. Unfortunately this art is going to be forgotten. The excessive import of foreign fabrics and change of fashion stream has affected the hand-woven fabrics and the employment of artists in this art-industry. The purpose of this research is the design of workwears based on Iran's traditional hand-woven fabrics in order to introduce and promote hand-woven products in handicrafts and providing some kind of principle in the management of concerned organization. In terms of research purpose, it is a practical one and the research method is descriptive-analytical and by using a field research and library based documents, data has been collected. The subject importance in this paper is to development and spread the hand-woven fabrics in society and distribute a kind of clothing which is intertwined with dominated norms and values of the society. These products contain culture, history, geography and costumes of one nation and at the same time they act as a strategy for job creations in which this art-industry will be no longer a merely abstract or artistic issue and will turn to a practical and money making issue.

Based on a time-place categorization of clothing design and with attention to prosperity of hand-made products, this research studies workwear clothing with having a social function. When a cloth uses by all the members of an entity, it makes the members to be identified more easily by themselves or by others outside of that organization. Based on the priority, first the designing of the workwear of Cultural Heritage, Handcrafts and Tourism Organization has been done. Results indicate that most employees reported that as a response to the new form of workwear, most clients were satisfied and expressed that there is a kind of principle in the concerned organization.

Keywords: Hand-Woven Traditional, Handmade, Iranian Identity, Employment

---

1. Instructor, Faculty of Art, Alzahra University, Tehran; ro_ghazali53@yahoo.com